

A 80 ÉVES HERCZEG FERENC

Írta: Gróf Edelsheim Gyulai Ella

Herczeg Ferencről írva, nem szeretnék közhasználatától fényesre koptatott szavakhoz folyamodni, mégsem mondhatok mást, mint hogy a magyar írók kor- és rangelnökének 80. születésnapja pirosbetűs ünnepe az egész országnak. A nyolcvanéves kor magában véve nem rendkívüli. Nehéz testi munkát végző embereik közül is sokan megélik, sőt túlélnek ezt a tiszteletet parancsoló évfordulót.

Nem pátriárkái kor küszöbét lépte át tehát a nagy író, de egy olyan korét, amelyben a test és a szellem gyakran már sürgető és gyengédten figyelmeztetést kap egy láthatatlan hatalomtól, hogy itt az ideje a munkatempót csökkenteni. Hála a Gondviselésnek, Herczeg Ferenc figuráját a legkeményebb tölgyfából faragta ki a sors. Szálfaegyenes alakját, napbarnított arcát, szemének élénk csillogását látva, senkinek sem jutna eszébe, hogy ez az atléta alakú úr, ha történetesen tanári, orvosi, vagy közhivatalnoki pályán működik, most érkezett volna el a kényszer-nyugdíjasok életének tétlen örömei és szorongásai közé.

A teremtésnek vannak ilyen különös (kegyeltjei és pedig rendszerint *a kivételes emberi nagyságok között*). Herczeg Ferenc lenyűgöző férfiassága nemcsak testi megjelenésében mutatkozik, de benne él legújabb alkotásaiban is. Aki ma olvassa étherien tiszta

gondolatmenetű, okos és nemes lélektől sugallt cikkeit, ugyanazt a fenyőillatú, üdítő ízt érzi, mint az, aki a hús, harminc, sőt negyven év előtti Herczeg Ferenc írásaiban gyönyörködött. Az író nem változott, de egyre nőtt, olyan lett, mint a hegytetőn álló magános faóriás. Kevés olyan írót ismerünk a magyar irodalomban, akinek oeuvreje az egyenletességnek azt a teljességét mutatná, mint az övé.

Attól a pillanattól fogva, amikor mint novellista, a bácskai duhaj dzsentrivilág színes rajzaival az irodalmi porondra lépett, mindenkinek éreznie kellett, hogy itt egy kivételesen nagy tehetség indult el hódító útjára. Könyvespolcok sorát megtöltő munkásságának csak a nagyobbik állomásait próbálom felsorolni. A *Gyurkovich-család* mosolygó krónikása érdeklődésével csakhamar nagyobb és mélyebb feladatok felé fordult, úgy a regényirodalomban, mint a színpadon monumentális alkotások sorát hagyva maga mögött.

A modern magyar színpadi irodalomnak kétségkívül ő volt az első igazi mestere. «A dolovai nábob leányának» még ma is élő sikere után az «Ocskay brigadérosan», «Balatoni regén», «Déryné ifjasszony»-on át feljutott a «Bizánc»-ig, közben a társadalmi vígjátóknak olyan remekét alkotva, mint a «Kék róka». A regényirodalomban a «Hét sváb», az «Andor és András», a «Simon Zsuzsa», az «Aranyhegedű», a «Láp virága» és főként a «Pogányok» őrzik majd meg nevét a legkésőbbi utókor számára, nem is beszélve arról a rengeteg remekművű novelláról, amelyek közül százat külön kötetben jelentetett meg kiadója.

Mindez persze roppant hézagossá ismertetés, hiszen, ahogy mégegyszer végigfuttatom emlékezetemet a

Herczeg-művek során, eszembe jut, hogy kihagytam egyik legjelentősebb újkori »színpadi alkotását, «A híd»-at és nem beszéltem a «Visszaemlékezések» két pompás kötetéről, a «Gyerekkor»-ról és a «Gothikus ház»-ról sem. Pedig éppen az utóbbi nélkül nem lenne teljes Herczeg Ferenc írói és emberi portréja, mert elénk vetíti a politikust és publicistát, a legújabbkori magyar történelem egyik ragyogó vértzetű, sorsformáló vezéralakját.

A későbbi korok történetírójára tartozik, mit köszönhet az elnyomott magyar igazság ügye Herczeg Ferencnek? A sors még abban is megmutatta iránta való különös kegyeit, hogy megérhette küzdelmének és harcainak részleges diadalát.

Ezen a mai ünnepnapon, amikor a hálás olvasók százezreinek hódolati árad feléje, talán erre a még befejezetlen művére a legbüszkébb. Mi többiek, olvasói, tisztelői és tanítványai szeretettel és csodálattal köszöntjük a magyar irodalom fejedelmét, aki életének nyolcvanadik, évfordulóján születésnap meglepetésül nem is egy, de két új színpadi művel ajándékozta meg nemzetét. Ez a két új darab lesz bizonyossága a nyolcvanéves Herczeg Ferenc elmúlhatatlan ifjúságának és örök szépségeket teremtő lángeszének.